

Історія села Мутвиця

Село Мутвиця на карті України

За 210 кілометрів від обласного центру Рівне, майже на кордоні з Республікою Білорусь, знаходиться невелике село Мутвиця. Зразу ж за його околицею на десятки кілометрів простягаються відомі Пінські болота. Тому цілком зрозумілою стає і назва цього населеного пункту, яка походить від білоруського слова «мутвіца»-риболовне місце у вигляді затоки [24, с.10].

Лінгвісти стверджують, що ойконіми на -иця символізують переважно специфіку місцевості, процеси й наслідки суспільної діяльності [9, с. 124]. І дійсно, риболовля у різних місцях: у річці, на болоті, в лісових ямах – була споконвічним заняттям наших предків. І нині мутвичани відшуковують «мутвіци» для ловлі риби.

Село розташоване над річкою Гнила Прип'ять, по якій в далекі від нас часи плавали човни, пароплави. Польські туристи приїжджали в панський маєток, аби полюбуватися принадами Полісся. А нині це невелика канава, окремі місця якої влітку майже пересихають. Лише густий очерет по ходу течії нагадує про повноводну річку.

За нинішнім адміністративним поділом Мутвиця належить до Морочненської сільської ради Зарічненського району Рівненської області. Село розміщене на Східно-Європейській платформі, в Прип'ятському прогині. Географічні координати населеного пункту такі: 51° 50' північної широти і 26° східної довготи; середня висота над рівнем моря – 141м. Відстань до райцентру – 9км, до Києва – 439 км. Населення – 556 чоловік.

Рішенням Рівненської облради № 33 від 28.02.1995 року територія навколо села віднесена до загальнозоологічного заказника місцевого значення «Мутвицький». Він сприяє збереженню та відтворенню лісових масивів, сприятливих для розмноження мисливської фауни, зокрема лося, кабана звичайного, сарни європейської, зайця сірого. (Додаток 1)

У селі Мутвиця на площі 0,1га рішенням Рівненського облвиконкому №343 від 22.11.1983 року створено ботанічну пам'ятку природи місцевого значення «Псевдотсуга тисолиста». Її мета – збереження єдиного в області місця зростання цього дерева.

Землі навколо села входять до Морочненського родовища торфу, яке нанесено на багато карт України. Тут є поклади торфу, будівельних пісків та глини. Одне з урочищ села має назву «Глинне». Там за часів панування Польщі стояв фільварк поміщиків Адамовичів, які добували голубу глину. Баржами відвозили її в повітове місто Пінськ для будівельних робіт. Працювала там також цегельня. Донині жителі села використовують цю глину як будівельний матеріал.

Багато про що можуть розповісти топоніми села. Урочища Дубище, Хвойовий, Березняк говорять про те, що саме ці дерева переважали в нашій місцевості. На Рогізні ріс рогіз, на Свідні – свідник. Є в нас урочища Глибокі Лози, Вовче, Мхинь, Всуха, Гірки, Рижковаха, вулиця Бережна, назви яких самі про себе розповідають. В урочищі Криниця знаходиться цілюще джерело. Про нього пам'ятають всі старожили села. Колись ним користувалася лише панська родина. Зараз його водою пригощаються всі, хто проходить поруч. В урочищі Паствин і в давнину, і за часів існування колгоспів розміщувалися літні табори для випасання худоби. Так сповна використовувалися болотні пасовища. Є в нас Шведова яма, де, за місцевою легендою, провалився крізь землю чоловік, який надумав орати на третій день Великодня. Існують топоніми більш сучасні, як наприклад, вулиця Радянська. За часів незалежності її вже перейменували, але для жителів села вулиця залишилася Радянською.

Екскурс у минуле

Місцевість, де знаходиться село Мутвиця, в різні часи належала до різних держав: Литви, Польщі, Росії, Білорусії, тому документальні свідчення про наш край ми відшукуємо в польських, білоруських виданнях. Але найбільше інформації знайдено в музеї Білоруського Полісся, що в місті Пінськ, в архівах Рівного та Пінська.

Найдавнішу згадку про Мутвицю подає «Ревізія пуц і переходів звіриних у колишньому князівстві Литовському», складена в 1559 році Григорієм Воловичем. На сторінці 173 цього видання згадується урочище Греблище або Мутвиця [21].

Польський дослідник Роман Афтаназі стверджує, що село Мутвиця спочатку було фільварком сусіднього села Неньковичі [12, с.90]. А найдавніша писемна пам'ятка свідчить, що село Неньковичі на Пінщині у 1575 році стало власністю родини

Нелюбовичів-Тукальських [23]. Чи існувало тоді село Мутвиця, достеменно невідомо.

Сучасне польське видання «Енциклопедія кресів» серед 3600 описів подає розповідь і про наше село: «Мутвиця від початку XVII століття і до 1939 року була у володінні Нелюбовичів-Тукальських. Виділена окремо Владиславу після повстання 1863 року. Найціннішим у маєтку був родовий архів, де зберігалися документи, видані Стефаном Баторієм і писані кирилицею» [16, с.185]. Батько Бенедикт виділив сину Владиславу тоді 1560 десятин землі біля Мутвиці.

«Словник географічний Королівства Польського та інших країв слов'янських» 1885 року видання подає такі відомості: «Село Мутвиця Пінського повіту Морочнівської гміни розміщене над улоговиною притоки Прип'яті, на дорозі від Морочного до Ненькович. Село має 13 дворів, 65 мешканців. Місцевість відлюдна, багата на луки та рибу. Це давня спадщина Нелюбовичів-Тукальських, які мали в минулому тут 65 волок» [22, с.820]. Тепер уже ми знаємо, що початок селу дало 5 родин: Корнійчуки, Кирилюки, Раковці, Шведи та Барановські.

По-новому прочитати давню історію свого села нам допоміг син останнього володаря маєтку Мутвиця Северин. Із 2008 року він наш постійний гість. Його батько Геронім у вересні 1939 року залишив Полісся, але продовжував згадувати гостинних поліщуків, із якими в нього склалися дружні відносини. (Додаток 2) Написав мемуари «Піввіку спогадів». Зберігаються вони в Національному закладі імені Оссолінських у Вроцлаві під сигнатурою 15444/11. Це 2 томи прозових вражень та поетична збірка «Полісся». Довелося нам навчитися читати по-польськи від дідусів і бабусь. Зате тепер ми написали багату історію свого села.

Автор подає нам карту доріг Пінського повіту початку XX століття. (Додаток 4) На ній позначено відому на Україні залізничну вузькоколійку. Вважається, що вона була побудована в 1898 році, коли територія Полісся входила до складу Російської імперії [8, с.3]. Виявляється, тоді кінцевою зупинкою цієї залізниці було село Мутвиця. Це свідчило про те, що воно відіграло неабияку роль у житті поліського краю. А надавало йому цієї значимості вдале господарювання його володарів. Донині біля села можна побачити місце, де проходила залізнична колія. Відновлена ж у 1968 році вузькоколійка протяжністю 106 км проходить мимо нашого села...

Детально описує маєток Мутвиця польський дослідник Роман Афтаназі: «Це була добротна будівля із садом, млином, льодовнею, кузнею, багатьма обороми для свиней, корів, овець, коней. Все навкруги потопало в квітах» [13, с.90].

В ході інформаційно-інвентаризаційної експедиції на Полісся Центрального Бюро Інвентаризації Мутвицю відвідав фотограф Станіслав Бохніч. Уявити, як виглядав маєток у той час, ми можемо завдяки його знімкові [21, с.89]. (Додаток 3) У той час маєтком володів Геронім (1901-1975), раніше – його батько Станіслав (1865 – 1911), до нього – Владислав із родини Нелюбовичів-Тукальських.

Отже, нині нам відомо, що село Мутвиця споконвіку належало родині Нелюбовичів-Тукальських.

Відомі особистості роду Нелюбовичів-Тукальських

У польських та українських історичних колах добре відоме ім'я митрополита Київського Йосифа Нелюбовича-Тукальського. Досліджуючи його життя, польський вчений Миронович пише, що родині Йосифа належав маєток Мутвиця [17, с.8]. Інший дослідник польської геральдики Нісіцький теж згадує Мутвицю як місце поселення родини митрополита [19, с.149].

Приятелем і секретарем великого польського історика, автора «Історії народу польського» Адама Нарушевича, був інший представник роду Нелюбовичів-Тукальських – Матеуш (1738 – 1796), історик та правник, секретар сейму 1784 року. Відомості до другого тому «Історії» Матеуш збирав на наших землях.

Інші відомі представники роду: Ян Нелюбович-Тукальський – маршалок трибуналу Литовського 1589 року, Єжи – посол пінський 1648 року [23, с.53].

Славився вмілим господарюванням останній господар маєтку Мутвиця Геронім. Закінчивши сільськогосподарську школу в Цішині, він здобув спеціальність агронома. В маєтку займався розведенням худоби, землеробством, осушенням боліт. За високі досягнення був нагороджений Срібним хрестом заслуги «За працю над піднесенням рільництва», Похвальним листом «За успішне розведення свиней». На поліських ярмарках у місті Пінськ маєток Мутвиця мав власний павільйон, де продавалася племінна худоба. За успішну діяльність у цій галузі господар одержав бронзову (1937 р.), срібну (1938 р.) та золоту (1939 р.) медалі [1].

Молодий спеціаліст створив у дворі лабораторію для виведення нового сорту пшениці Вишенька для поліських ґрунтів. Геронім приймав активну участь у громадському житті села: був головою місцевого сільськогосподарського кооперативу, депутатом Морочнівської гміни, головою Мисливської Пожежної охорони, головою стрілецького товариства в Мутвиці. Організував на Пінщині відділення польської правлячої партії – Табору народної єдності. Ініціював будівництво молочарні, костелу, громадського будинку в селі Морочне.

Жителі села вчилися господарювати у свого багатого сусіда. Він використовував попіл як добриво - вони теж наслідували його. Маєток на всю околицю славився своїми квітниками, вазонами. Селяни теж розводили їх у себе. Жителі села приводили на панський двір корів, свиноматок для покриття, користувалися за плату панським млином, кузнею.

У рукописах пана Героніма наведено десятки прикладів того, як маєток допомагав селу. Особливу увагу господар приділяв школі: щороку приходив із подарунками до дітей в кінці навчального року, в переддень Нового року.

Події XVIII століття на селі

XVIII століття – надзвичайно цікава сторінка із життя нашого краю. Згідно царського указу від 1 січня 1863 року селяни Пінського повіту повинні були викупляти свої земельні наділи. З 1 травня вони були переведені в розряд селян – власників. Викупна плата знижувалася на 20%. Безземельні селяни наділялися землею. Їм надавалося 3 десятини, а батракам – по 1 десятині. Крім того, за селянами закріплювалося право користуватися сервітутами [14, с.89].

У Мутвиці наділи отримало 12 сімей. Тринадцятий дістався батракам. Вони оселилися в стареньких хатинах біля поміщика і повинні були працювати на нього щоденно. У Мутвицю із села Людинь до Нелюбовичів–Тукальських приїхала сім'я Романських, із Золотого – сім'ї Рожків, Скаржинців та Клімчуків, із Телкович – сім'я Манзіків. Для них господарі маєтку пізніше побудували спеціальне житло поруч із панським двором. Постійно слідкували за тим, аби батраки тримали в чистоті і будинки, і свої подвір'я. А ще з'явилися в селі «мазури» - безземельні поляки, які прийшли в наш край у пошуках роботи.

В кожному поліському селі поруч із маєтком проживав єврей, який тримав крамницю. У нашому селі це були Плотницькі. Єврейка Естерка із цієї родини проживала тут аж до 1939 року, а потім емігрувала в Америку.

Важко жилося селянам. Кожна сім'я повинна була працювати на поміщика. Чоловіки у віці 15-60 років - 3 дні в тиждень, а жінки у віці 14-58 років – 2 дні в тиждень. Крім того, в літній час кожна душа притягалася 12 днів на «гвалт» і «згони». «Гвалти» виконували всі працездатні члени сім'ї, за винятком одного, який залишався в хаті. Робочий день розпочинався о 5 годині ранку, а закінчувався із заходом сонця. Якщо селянин зоре 1 морг (0,712 га) панської землі на своєму коні чи воліві, то йому зараховували 2 тяглові дні.

Справжнім відкриттям стала для нас інформація про те, що польське повстання 1863 року відбувалося і на наших землях. На карті, яку нам подарував пан Северин, хрестиком позначено місце поховання повстанців. Воно знаходиться неподалік нашого села, на річці Ножик, між урочищами Свідно та Глинне. (Додаток 4)

Це повстання відоме в історії як січневе, але у Пінському повіті активні повстанські дії проходили весною [13, с.39]. В урочищі Глинному відбулася сутичка між повстанцями та російськими військами. Основу повстанської групи становили вихідці із місцевих поміщицьких родів та дрібної шляхти. Серед них і майбутній володар Мутвиці Владислав, його лісник Фелько Жолондієвський. У тому бою загинуло близько сотні повстанців. Владислава було поранено. Його врятував Фелько, який виніс пораненого панича із бою. Здолав із ним багато кілометрів доріг, а потім переховував від царських властей [18].

Вбиті повстанці були поховані в одній могилі, а над нею насипали великий курган. Царська влада прагнула, аби пам'ять про м'ятежників зникла серед місцевого населення, тому не дозволяла навіть встановити хрест над могилою. Через 150 літ ми відшукали цей курган. На прохання родичів нещодавно впорядкували і могилу повстанця Владислава.

Село Мутвиця – місце розташування штабу російських військ під час Першої світової війни

З початком Першої світової війни Білоруська губернія, до складу якої входило наше село, була оголошена на воєнному становищі. Тут встановлювався військово-поліцейський режим. Надзвичайно цікаву інформацію про ці часи подає пан Геронім: «Коли німці підходили до Пінська, через Мутвицю йшли безкінечні натовпи біженців. Вони втікали за Пінські болота, бо вірили, що ворог сюди не дійде. Якось у селі було стільки худоби, що майдан біля панської стодоли її не вмщував. Тварини були голодні, не поєні, корови не доєні. Вони ревли цілу ніч, що ніхто в селі ні на хвилину не заснув. Пізніше потоки біженців не поменшали, зате худоби вони вже не гнали, бо командир 31 армійського корпусу генерал-губернатор Міщенко дозволив проводити реквізицію ВРХ від біженців. Супроводжували господарів їхні працівники. Один із них, Станіслав Лозовський із табору пані Плейпатус, залишився в селі, одружившись із Франею Жолондієвською.

Фронт надовго застиг біля села Сенчиці. Не пішли німці через Пінські болота. Спочатку штаб російських військ був розквартирований у селі Морочне, а потім його перенесли в Мутвицю. Серед тих, хто проживав у мутвицькому дворі, був ескадрон новоросійських драгунів під керівництвом ротмістра Данішевського, корпус генерала Гелленшмідта, корпус піхоти генерала Міщенко, корпус кавалерії генерала Ерделліма. Особливо хороші спогади в господарів маєтку залишив поляк із Ковінського Ксаверій Юцевич, який за мужність був нагороджений «Золотою шаблею». Довгими вечорами поляки вели розмови з російськими офіцерами.

В роки Першої світової війни в селі вперше побачили літак. Німці скинули на село бомбу. Вона була націлена на маєток, де стояв російський штаб. Біля 50 га лісу від лінії фронту до Мутвиці було звалено, щоб очистити вид на тил ворога»[18].

Неспокійний початок ХХ століття

На початку ХХ століття на наших землях розпочалася економічна криза. Вона примусила багатьох селян їхати на заробітки. Деякі жителі нашого села виїхали до Америки. Хтось згодом повернувся додому, хтось назавжди залишився на чужій землі. Одну з таких родин села і нині називають «американцями».

Селянам доводилося платити великі податки: 66 копійок за десятину землі, до 50 копійок набігала плата за утримання суду, церкви, фельдшера, місцевих доріг. Слід було купити квиток за користування плодами лісу, за ловлю риби, за дертя лози.

Тяжке становище стало причиною розвитку революційно-демократичної боротьби поліщуків. По-різному трактують у селі події майже столітньої давності. В Пінській тюрмі в 1937 році було страчено двох наших односельчан: Володимира Лозовського та Петра Барановського. Про те, як гідно трималися на допитах наші односельці, розповів нам у листі Абрам Гендляр, якому довелося сидіти в тюрмі разом із юнаками [7.3]. Про ці факти розповідає Гапончук Г.І. у книзі «Так веліла совість» [7.2]. У селі було вбито коменданта мутвицьких стрілків Володимира Гаврилюка. Його знайшли в ліжку з простреленою головою. Вбивство у Мутвиці було однією із ланок антипольських дій на сході. Було заарештовано багатьох юнаків [18]. Лише втручання пана Героніма допомогло звільнити невинних.

Дочка Петра Барановського Лідія розповідає у своєму листі: «Батьки мої були бідняки. Батько батрачив, а мати була дояркою в поміщика. В 1937 році мого батька через політику посадили в тюрму, звідки він уже не повернувся. Я закінчила 4 класи польської школи і в 14 років уже працювала поденно в пана. Він хотів відправити мене на навчання. Але війт і комендант поліції запротестували, тому що батько мій був політичним в'язнем» [7.1].

На початку ХХ століття поруч із селом з'явилося багато хуторів. Цьому сприяла політика комасації, тобто об'єднання земельних наділів. Вона була на користь заможним селянам, які отримували хутори на кращих землях.

Пожежа в селі – наслідок дитячих пустощів чи кара Бога?

«Якось дзвін, що стояв у панському маєтку, задзвонив несвоєчасно і дзвонив дуже довго, сповіщаючи тим самим про пожежу. Ситуація була фатальна. Літо, суша. Всі селяни виїхали на болота для заготівлі сіна. В селі залишилися лише старі жінки і малі діти. Дахи будинків на Поліссі були з очерету. Самі будинки стояли дуже близько один від одного. А тут – пожежа. Вітер розносив вогонь від одного будинку до іншого. Час від часу лунали вибухи: це розривалися поховані на дахах набої для карабінів і навіть гранати. Цього добра після Першої світової війни у наших краях було вдосталь.

Вогонь наближався до двору. Службові селяни рятували власні оселі. Загорілися два панські будинки. Інші вдалося врятувати. Всі, хто був у той момент у селі, створили ланцюг і з рук в руки передавали воду на дахи, поливали їх, не даючи загорітися. Пожежа тривала до вечора. Прибігли селяни з поля, прибула Мисливська охорона з Морочного. Помпами гасили вогонь, але вдіяти нічого не могли. Єдине, що радувало всіх, це те, що жнива іще не розпочалися, і весь врожай стояв на полі.

В результаті пожежі із 120 хат в селі залишилося 30. Зберігся лише західний кінець села. Причина пожежі була зовсім банальна: діти бавилися вогнем. В селі знають хлопчика, через якого виникла пожежа. Пам'ятають, як його ледве не вбили розлючені селяни. Але одна жінка заховала дитину в бочку, аби зберегти їй життя.

Скільки розмов було в селі після цього випадку. Однією із причин пожежі, на думку селян, була кара Божа. Пожежа розпочалася із будинків, які були збудовані в часи революції на місці колишнього старого кладовища, що зничилося з роками. Слідів того кладовища не було, але пам'ять про нього береглася від батька до сина. Залишився на тому місці один віковий дуб. При будівництві там викопували людські кості. Багато селян вороже ставилися до тієї будівлі, називали її «будинком нещастя». Цікавим був той факт, що уціліли лише будинки тих жителів села, предки яких були поховані на старому кладовищі. Була ще одна версія пожежі: це кара Божа за руйнування селянами статуї Матері Божої, яка стояла на панському дворі» [18].

Автор спогадів стверджує, що хоча пожежа була страшною, але для Заріччя, яке стояло в лісі, це не було трагедією. Частина лісу для будівництва селяни купували, частину давав двір, дещо просто крали. А кожен мешканець наших країв умів володіти сокирою і пилкою, був будівельником сам для себе, тому не дуже довго мутвицьким селянам доводилося жити в землянках.

Навчання в селі проводилося в сільських будинках. У 1939 році польська влада завершує будівництво школи в селі. Щоправда, навчання в ній іще не проводилося. Навчатися тут розпочали вже після війни.

Нова влада в селі

У вересні 1939 року жителі села активно здавали зерно для комісії скупу. 17 вересня до комісії приїхав керуючий маєтком Михайловський. Він повідомив, що Червона Армія перейшла польський кордон. На другий день було проведено схід села. Мутвицький пан звернувся до селян із такою промовою: «Мутвичани!. Бачите, що сталося? Мусимо всі зберігати спокій. Працюйте з новою владою. З маєтком зробіте все, що скажуть. Прошу: не проливайте нічию кров»[18].

До двору прийшла делегація молодих хлопців. Вони переконували панича залишитися в селі, бо нічого лихого він людям не зробив. Але пан Геронім залишив Полісся. Його ж маму, яка залишилася в селі, вивезли до Казахстану.

Документи ДАРО свідчать, що 23 березня 1941 року в селі Мутвиця був організований колгосп імені Леніна. Спочатку він об'єднував 33 двори, головою його був Олександр Барановський [2.2].

Із 12.09.1939 по 20.05.1940 року в селі Мутвиця працювала початкова школа. У 4 класах школи навчалось 127 учнів, серед яких було 40 відмінників. Директором школи був Гоцик Йосиф Вінцентівич [2.1].

Роки німецької окупації

Відчули наші односельчани і труднощі Другої світової війни. Не раз сюди приходили німецькі карателі. В серпні 1941 був по-звірячому вбитий голова сільради Тимошук Феодосій. Його прив'язали до коня, прогнали через усе село, а за селом пустили коня галопом. Обірваного, закривавленого потім добили. Пізніше тіло знайшли односельці і поховали. За зв'язок із партизанами була знищена ціла родина Корнійчуків: Надія (мати), Петро і Віктор (сини), Марія (невістка), Степанко (внук двох років).

У лісах поблизу села діяв партизанський загін ім. Богдана Хмельницького. Командир загону Степан Шмат в листі до школярів розповідає, що одна із каральних операцій гітлерівців проходила через наше село [7.5]. У той день згоріло майже півсела. В уцілілих будинках жило по 4-5 сімей, іншим доводилося мерзнути в землянках.

Згідно «Акту-зведення потерпілих від німецько-фашистських загарбників господарств у 1941 – 1943 рр. по Морочнівському району Рівненської області» в селі Мутвиця постраждало 30 дворів, сума збитків становила 3212500 крб.

Збитки на 50 %					
дворів	житлових будинків	господарських будівель	посівів в га	знищено худоби	на суму
7	7	11	15	13	175000 крб

Збитки на 75 %					
дворів	житлових будинків	господарських будівель	посівів в га	знищено худоби	на суму
1	1	2	3	2	375000 крб

Збитки на 100 %					
дворів	житлових будинків	господарських будівель	посівів в га	знищено худоби	на суму
22	22	29	46	55	3000000 крб

Згідно даних сільської ради в 1942 році 24 жителі нашого села були вивезені на німецьку каторгу в Австрію та Німеччину. Один із наших односельців там і похований. Його розстріляли, коли він пішов на смітник шукати їжу. «Книга скорботи України» називає імена наших односельчан, які загинули від рук оунівців: Буда Казимир, поляк, Гордійчук Іван Дем'янович, Манзік Матвій Никифорович, Крутіков, голова сільради [6]. Після багаторічних пошуків ми дізналися, що Крутіков Євстахій Миколайович – уродженець села Рудня Бурицька Гомельської області, а направлений був у Мутвицю головою сільради [15]. Із листів його сестер нам стало відомо, що сиротами залишилося 5 дітей вбитого [7.4]. Крутікова розстріляли в ніч із 13 на 14 жовтня 1944 року. Пізніше тіло перепоховали в братську могилу в селищі Зарічному.

В березні 1943 року Морочнівський район було звільнено від німецьких загарбників. Розпочалася мобілізація. Найбільше наших односельців воювало на Другому Прибалтійському фронті. 37 із них не повернулися із фронту. Їх імена в «Книзі пам'яті України» [5]. Більшість із полеглих поховано в Латвії, Польщі, Східній Пруссії. Корнійчук Домінік Никифорович дійшов аж до Німеччини, і там його знайшла куля. Височіє в селіobelіск на честь загиблих односельців. Сюди приходять вдячні односельці віддати шану своїм землякам. (Додаток 6)

Пам'ятають у селі часи, коли воїни поверталися додому. Раділи і плакали жінки й матері. Особливо несподіваною була зустріч у сім'ях Скаржинців та Тишковців, які отримали похоронки на своїх синів. А вони, на радість усім, повернулися живі.

Повоєнне життя на селі

У 1944 році було видано наказ «Про утворення морочненської машинно-тракторної станції». Про те, чому вона була розташована саме в нашому селі, існує анекдотична історія. Везли до районного центру Морочне цистерну з паливом, а в селі Мутвиця трапилася аварія. Не змогли нічого вдіяти, аби ліквідувати аварію, і тоді МТС вирішили організувати тут. Відтоді ця організація почала розбудовуватися в нашому селі. В певні періоди часу в Мутвиці були розміщені «Сільгоспхімія», ПМК. Приїхало багато спеціалістів. Деякі з них назавжди оселилися тут.

Спочатку МТС мала два трактори: один колісний «Універсал», другий гусеничний марки «ХТЗ-НАТИ», був один токарний верстат. Працювали на них чотири трактористи день і ніч.

Із 6 жовтня 1944 року головою Мутвицької сільради став Раковець Адам Іванович. Згідно архівних даних ДАРО колгосп ім. Леніна в селі Мутвиця був відновлений 17 травня 1948 року. В 1948 році він об'єднував 41 двір, а станом на 1 травня 1949 р. – 105 дворів [2.2].

Згодом у селі відбулося перше весілля без вінчання в церкві. Лідія Барановська виходила заміж за політрука Радянської Армії Шманая О.В., який був направлений у наш район для відновлення радянської влади. В селі Морочне провели торжество і мітинг на знак цієї події.

Про ті далекі часи ми знайшли цікаву інформацію в газеті «Червоний прапор» за 28 липня 1948 року. Тут опубліковано статтю голови Мутвицької сільради Устима Тишковця «Всім селом»: «Перед самими жнивими в нашому селі організували артіль імені Леніна. Головою її став партизан, демобілізований воїн Іван Максимчук. Жнива колгоспники провели дружно та організовано.

Сільська рада та комсомольська організація поставили собі за бойове завдання першими в районі виконати план хлібоздачі. Це означало, що слід було провести чималу організаційну роботу серед селян-одноосібників. Перш за все ми

організували комсомольський агітколектив села. Всі 16 комсомольців стали агітаторами, якими керувала товариш Астаф'єва.

Потім ми зібрали селянські збори, на яких виступили Максим Раковець, Антоніна Корнійчук. Збори вирішили за 2 дні закінчити хлібопоставку. Доручили вчителям повісити на будинках села плакати «Я здав хліб – а ти?», «Я вступаю до комсомолу - закликаю і тебе». Ранком біля сільської ради зібралося 20 підвод. Це була перша валка в районі. Її повіз секретар сільради Борис Раковець.

В той день багато селян нашого села перевиконали план хлібозаготовок. Борис Раковець здав 70 кг понад план, десятихатник Костянтин Корнійчук – 35 кг. На другий день знову відправили валку, і наше село повністю виконало план, здавши понад норму 2т хліба. Ми були першими і по м'ясоздачі. Відзначився селянин Тишковець Терентій та батрачка Ганна Корнійчук, які здали м'ясопоставку за рік.

Зараз село приступило до сінозаготівлі. За перші 2 дні ми зібрали 7т сіна. Незабаром все село буде колгоспним» [12].

Із 24 жовтня 1948 року по 28 грудня 1950 року все село дійсно стало колгоспним, про що свідчать «Заяви про прийом до колгоспу»[4]. У багатьох заявах замість підписів стоять хрестики, бо їх власники були неписьменними. Ми дослідили цей документ і виявили, що неграмотних у нас було півсела.

Першим до колгоспу вступив Корнійчук Олексій Максимович, останнім - Максимчук Мирон Костянтинович. За цими заявами ми прослідкували, які прізвища були в селі найбільш поширені: 43 – Корнійчуки, 17 – Максимчуки, 10 – Раковці, 9 – Тишковці, 6 – Кирилюки, 5 – Барановські, Мовчуни, по 2-3 представники із прізвищами Бугай, Калюта, Дехтерук, Швед, Гаврилюк, Скаржинець, по 1 – Гордійчук, Демчук, Рожко, Ширінга, Шпаковський, Романський, Бабич, Пишко. Зустрічаються прізвища, яких нині вже немає в селі: Восковець, Мальчук, Сокаєв, Павловець, Неліповець, Покорський.

50-ті роки. Колгоспники вирощують по 7 центрів льоноволокна із гектара, хороший урожай картоплі. Колгосп імені Леніна був у числі передових. У 1954 та 1959 роках колгоспники стають гостями Виставки досягнень народного господарства в Києві. (Додаток 8)

Згодом колгосп села Мутвиця об'єднується з колгоспом села Морочне. У 1952 році об'єднали мутвицьку сільську Раду з морочнівською. Віднині наше село стало належати до Морочненської сільради.

Минали роки, стали заможніше жити колгоспники. Будуються соціально-культурні заклади. На території села працює медичний пункт. До 1961 він знаходився в приватному селянському будинку. Фельдшером на медпункті працювала Лозицька Надія, пізніше Олежко Ніна, Корнійчук Лідія.

Нове крило школи добудовували в 1972 році. Першими повоєнними вчителями були Максимчук Марія Терентіївна, Баль Надія Іванівна.

За кошти селян у 1946 році побудували в селі клуб, бібліотеку. З 1946 року клуб був розміщений в конфіскованому приміщенні, бібліотека - в хаті-читальні. Першим завідувачем клубу був Тишковець Іван Васильович, завідувачем бібліотекою – Кирилюк Віталій Миколайович. Хата-читальня в селі відкрилася в 1957 році. Згідно інвентарних номерів тут налічувалося понад 1800 примірників книг, було 46 читачів.

Цими людьми гордиться село

Наш односельчанин Тишковець Володимир Іванович брав участь у штурмі рейхстагу. Про його героїчне минуле розповідає замітка фронтової газети «Німці не пройшли». І підзаголовок: «24 гітлерівці знищив із кулемета червоноармієць Тишковець».

Нині в селі проживає лише один ветеран Великої Вітчизняної війни – Мовчун Василь Васильович. Він учасник трьох воєн. Свій перший бойовий досвід одержав у 1939 році як вояк Війська Польського. Потім у складі Червоної Армії воював з білофінами під час радянсько-фінської війни. А ще на фронтах Великої Вітчизняної звільняв від загарбників Білорусію, Польщу, Прибалтику. Донині отримує і українську, і польську пенсії.

У 50-тих роках свинарка Олександра Федорівна Ширинга від кожної свиноматки одержує по 26 поросят, за що в 1956 році трудящі Зарічненського і Висоцького районів обирають її депутатом Верховної Ради УРСР. (Додаток 7) Ця жінка згадувала: «Скільки великих і малих депутатських справ доводилося вирішувати. Задоволена, що завжди поступала по совісті».

Добрим словом згадують жителі села Царука Анатолія Кириловича, який довгий час очолював «Сільгосптехніку». Саме завдяки цій людині з'явилося в селі десятки новобудов. Він всіляко допомагав односельцям організувати будівництво.

У ліквідації наслідків на ЧАЕС брали участь Марчук Микола, Корнійчук Володимир, Корнійчук Сергій. Учасниками бойових дій у мирний час були Барановський Володимир, Журавель Іван, Тимошук Василь, Корнійчук Григорій, Барановський Валерій.

Життя за роки незалежності

Трудівники села Мутвиця вже отримали свої сертифікати на землю, що дало змогу більш ефективно господарювати. Практично кожна родина тримає підсобне господарство: корів, коней, свиней, птицю. У селі найбільше в районі техніки: 43 автомобілі та 27 тракторів, 4 зернозбиральні комбайни, 1 – картоплезбиральний. Жителі придбали цю техніку в основному під час ліквідації колгоспу та «Сільгосптехніки». Є в селі 5 підприємців, які успішно ведуть свій бізнес.

Багато жителів села працює в лісництві, в школі, в організаціях райцентру. Дехто виїжджає на сезонні заробітки. Влітку масово йдуть до лісу збирати для збуту ягоди чорниці та гриби. Одним із джерел поповнення сімейного бюджету є вирощування в теплицях огірків та помідорів. Окремі жителі села тримають по декілька корів і живуть за рахунок продажу молочної продукції. Є сім'ї, які займаються розведенням бджіл, свиней.

У селі 18 багатодітних родин, 12 жінок отримали звання «Мати-героїня». До 70% випускників школи вступають до вищих учбових закладів.

Нині на території села працює лісництво, пошта, фельдшерсько-акушерський пункт, загальноосвітня школа I-III ступенів, публічно-шкільна бібліотека, 2 магазини, сільський клуб. Діє молитовний будинок.

Далеко за межами району відома мутвицька хор-ланка. На базі Мутвицької ЗОШ діє музей вишивки і ткацтва Зарічненського району. (Додаток 9) У сільському клубі працює народний драматичний колектив. Мутвиця живе своїми радощами, турботами про завтрашній день

Список використаної літератури та архівних документів

1. Дубінець П., Тумаш В. Нелюбовичі-Тукальські і Зарічненське Полісся // Полісся, 13 січня 2006 року.
2. Документи Державного архіву Рівненської області:
 - 2.1 Ф.Р-2 Оп.№2. Од.зб. №60 Арк. 13
 - 2.2 Ф.Р-189 Оп.№3. Од.зб. №160 Арк. 34-49
3. Заключний акт про злодіяння, нанесені німецько-фашистськими загарбниками і їх посібниками в Морочнівському районі Рівненської області. 20.05. 1945 року // Державний архів Рівненської області.
4. Заяви жителів села Мутвиця про вступ до колгоспу (24.10.1948 – 28.12.1950). Архів №1 колгоспу імені Леніна села Мутвиця Зарічненського району Рівненської області. Ф. №42, Оп. №1. Арк.№1-136
5. Книга пам'яті України. Рівненська область, т.2 – Львів, Каменяр, 1995 – С.58 – 63.
6. Книга скорботи України 3 . Рівненська область – Волинські обереги, 2004 – С.31
7. Листи 7.1 Барановської Лідії Петрівни, 1923 р.н., уродженки села Мутвиця;
 - 7.2 Гапончука Г.І., автора книги «Так велить совість», від 01.12.1988;
 - 7.3 Гендляр Абрама Веніаміновича, жителя міста Вільнюс, від 30.03.1987
 - 7.4 Школярів с.Рудня Бурицька Лоєвського району Гомельської області від 17.04.1988
 - 7.5 Шмата Степана Антоновича, командира партизанського загону імені Богдана Хмельницького
8. Нагорнюк О. Вузькоколіяка, 106 км. Полісся. – Рівне, 2008, с.3
9. Никончук М.В. Пельмоапелятивна основа поліської гідронімії. – Ужгород, 1978 – с.124
10. Пура Я.О. Походження назв міст і сіл Ровенської області. – Львів, Світ, 1990 – с.31
11. Тишковець Ю. Косимо селом. // Червоний прапор, 28 липня 1948 року

Іноземні джерела

12. Aftanazy Roman . Dziej rezydencje na dawnych kresach Rzeczypospolitej. // Wyd// 2 Wojewodztwa brzesko-litewskie, nowogrodzkie. Wroclaw Warszawa Krakow Zaklad Narodowy imienia Ossolinskich Wydawnictwo, 1992 – С. 90
13. Акіньчыц І.І. Поўстанне 1863 – 1864 г.г. Гісторыка – дакументальныя хронікі гарадов і раенов Беларусі. Пінскі раен. – Мінск, 1998 – с.39
14. Акіньчыц І.І. У складзе Расійскай імперыі. Гісторыка – дакументальныя хронікі гарадов і раенов Беларусі. Пінскі раен. – Мінск, 1998 – с.84
15. Архивная справка филиала государственного архива Гомельской области от 28.10.1988 года, №4-4/К-79
16. Encyklopedija Kresow. Slowo wstepne S.Lem. – Krakow, 2009. – S. 185
17. Mironowicz A. Metropolita Josef Nielubowicz- Tukalski. – Bialystok. Bialoruskie Towarzystwo Historyczne, - 1998 – S.8

18. Tuhalski- Nielubowicz N/ Rolesie/ Utwor opisowy w IV czesciach. – Radom, 1952.
19. Nieszki. Herbarz Polski, t.9. – Lipsk, 1842 –S.149
20. Polesie. Fotografie z lat dwudziestych I trzydziestejsh. Gazetyna Ruszyk przy wspolpracy Anny Engelking. Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk / Warszawa, 1996 – С.89
21. Ревізія пуц і переходів звіриних у колишньому Великому князівстві Литовському, з приєднанням грамот і привілеїв на входи в пуці і на землі, складеній старостою Мстибогословським Григорієм Богдановичем Воловичем в 1559 р. з доданням іншої актової книги, в якій вміщені привілеї, дані дворянам і священикам Пінського повіту, складеної в 1554. Приготована до друку начальником Центрального архіву і його помічниками. Видана Віленською археологічною комісією в типографії Губернського правління, 1867 – С.19
22. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego I innych krajów słowjanskich. T.6, Warszawa, 1885. –S.820
24. Цихорацкий П. Нелюбовичи-Тукальские, Гісторычная брама, №7, 2010. – С.53
25. Яшкин И. Я. Беларускія географічныя назвы. – Мінск, 1971.- С. 79

Додаток 1

Красвиди загальнозоологічного заказника «Мутвицький»

POLNISCHES HILFSKOMITEE
POLSKI KOMITET OPIEKUNICZY
in *Lemberg*
w

bestätigt hiemit, dass
poświadcza niniejszym, że

H. F. *Tukski-Nelubowicz Heronim*
P.
geboren am *10/XII.1902* in *Hotnica*
urodz. dnia *10/XII.1902* in *Hotnica*
wohnhaft in *Lemberg, Königstrasse 15.*
zamieszkał w *Lemberg, Königstrasse 15.*

ständig bei unserer Institution beschäftigt
jest stale zatrudniony w naszej instytucji
ist als *Leiter der Orgau. u.*
jako *Inspektionsabteilung.*

H. Tukski-Nelubowicz
Unterschrift des Inhabers
Podpis właściciela

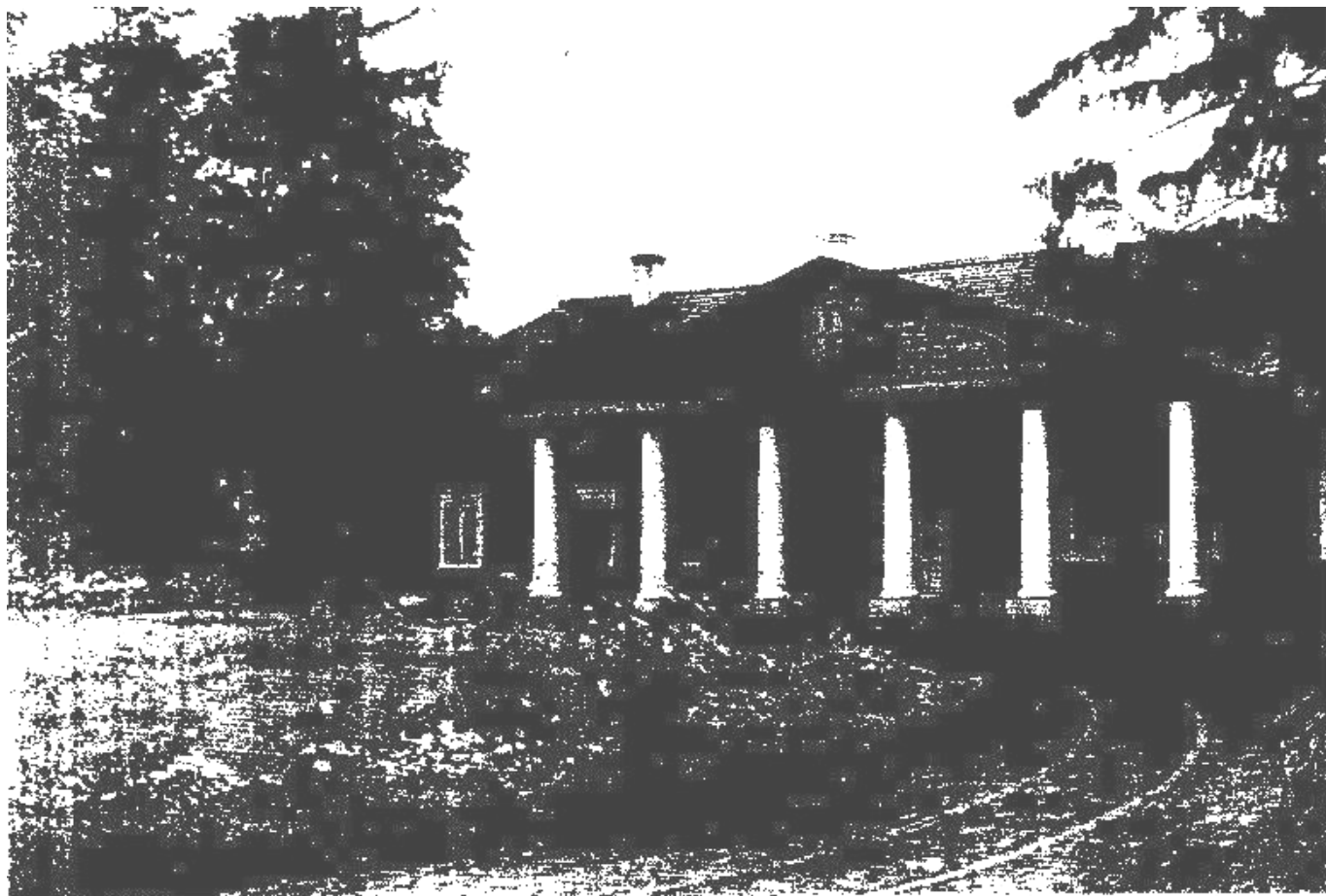
Lemberg, den 3/II. 1942.
Datum — Data

T. K...
Vorsitzender — Przewodniczący:
R. G. O.

Polnisches Hilfskomitee
in LEMBERG

Додаток 2

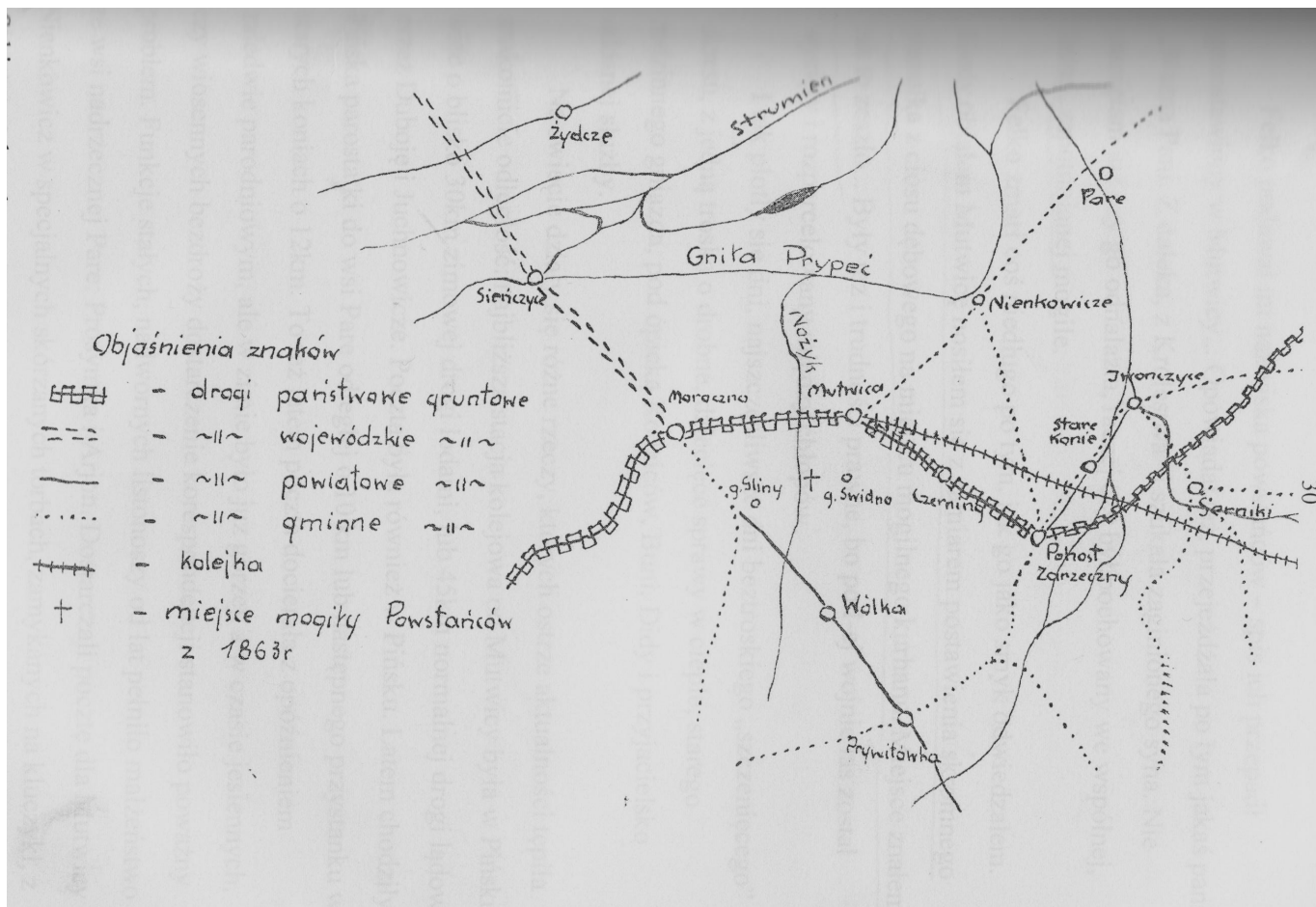
Геронім Нелюбович – Тукальський - останній володар
мастку Мутвиця

Додаток 3

Маєток села Мутвиця. 1927 рік

Фото Станіслава Бохніча

Додаток 4

Ескіз доріг Пінського повіту з інституту географії Варшавського університету. Копію отримано Геронімом Нелюбовичем-Тукальським 20 лютого 1971 року

Додаток 5

Обеліск загиблим односельчанам

Додаток 6

Наша школа у 50-ті роки

Додаток 7

Фото депутата Верховної Ради України

Ширінги О.Ф.

Додаток 8

Колгоспники села Мутвиця

на Виставці досягнень народного господарства. 1957 рік

Додаток 9

Народний музей вишивки і ткацтва Зарічненського району

